

פעמים, אם לא במקום שתמצא חברים רבים לדברך, אזי רשות לך לצרף גם סברותיך.

בלי ספק הטרדות הרבות המעיטו את דמותו של ספרו מ"ב באשר כמה עיונים וחידושים השמיט. אף שנוגעים לפעמים בעיקר ההלכה מפני קוצר הזמן, וביראו שמא לא יאריך כ"כ ימים לגמור את ביאורו על כל השו"ע וביותר עוד מיעוט רכושו להדפיס הכל, והסתפק, כמו שאמר לי פעם, באיזה גרגרים של עיון בכל סימן ובעיקר שם לבנו לפרש את השו"ע שלא יהיה כספר החתום לפני העם, כן להכריע את ההלכה, כן השתמט תמיד מלהכניס עצמו בדברים שנתחדשו בימינו, כמו בשאלת הלעקטריא לדחוק בכפתור לפתיחת הדלת, וכמו כן בעיקר הבערה והכיבוי שלה, אם הוא אב מלאכה כמו הבערה וכיבוי הפשוטה, שהגיעו לנו כמה מכתבים בחקירות בענין הזה, ולא רצה להתענין בזה ולהזכירו בחיבורו, באמרו לי כי בדבר שלא נזכר בגמרא קשה לקבוע יתד בזה בסברות, ואף אם נכריע לא ישמעו לנו, זולת אם נכריע להקל, ומענהו היה לעיין בת' האחרונים שבדורנו שעמדו על מדוכה זו, כמו הרב הבערזאני בתשובותיו וחבריו.

כמו כן לא מצא לנכון לגלות דעתו בדבר שנחלקו בו חכמי הדור כמו לענין אפיית מצות במאשין, זכורני, כי בשעה שעסקנו בה' פסח, הגיע לנו חוברת ע"ד המאשין מזה מרב אחד מאמעריקא, וצווח ככרוכיא כי המצות שנאפו באופן זה, הנה חמץ גמור, ונתישב מר אבא אם להתענין בזה, והסכים אח"כ להשתמט מזה מאחר שנתפלגו כבר בזה חכמי דורנו, וכבר הגיע הדבר לידי ניצוח מהסובבים את הגדולים האלה, ואמר, כי יתקיים הדבר בלעדי.

אמנם בזכרונני בימי המלחמה כשהיה שרוי מר אבא בסנאווסק באתי ממאסקווא בסמוך לפסח לבקרו ואפיתי אז מצה במאשין ושלחתי לבני ביתי במאסקווא וגם כל בני הישיבה אפו במאשין (לא אזכור אם גם בעד אבא אפו במאשין, כמדומה לא), אמנם זאת אזכור, כי הסכמנו כולנו אז בישבנו בבית האופים והשגחנו על הלישה והאפיה, כי ממצה של הראשין

הוא יותר בהכשר מהמצות שלשים בידים, מפני שכלה כל העבודה של ה"מיירא" באיזה מינוטין וספרתי זאת אז לאבא ז"ל, ואולי היו לפניו מכוונות אחרות. ולפיכך ערערו ע"ז אז איזה חכמי הדור.

ככה עברו שנה אחרי שנה בשבתנו כולנו בקבע על התורה, וכבר עברו קרוב לעשר שנים שבתי אצל אבא ז"ל, אמי ז"ל שכל משאת נפשה היתה שיהיו בניה ויוצאי חלציהם מגודלים על התורה ועל העבודה החלה לדאוג לעתידותיהם, בראותה, כי הדור שלה הולך ומתגדל, ומתאוננים כבר לפרקים, כי צר להם המקום בעירה הקטנה הריקה מכל, וגם מעון כראוי אין בה. גיסי דרו ביחד עם אבותי, מובן כי חיו חיי דוחק, אנכי גרתי לבדי, בדירה שכורה וצרה. וביראה כי תתפרד החבילה בשביל זה, ונעזוב את העירה ביחד עם בית אבינו במשך הימים, התיעצה בנפשה, כי רק בהיות לנו ישיבת קבע היא בטוחה שלא נעזוב את בית אבינו, ודברה עם אבי ז"ל תמיד שצריך להגור שארית כחו ולבנות בית בעדי. מר אבא מצא דבריה כנים, כי הבנין הוא קשר של קיימא לשבתנו תמיד ביחד, והחל לדבר עמי ע"ד בנין. מקום בחצירו וגינתו יש, ובזכרוני כי הוספנו בשביל זה איזה משולחים עם ספרינו להספיק הוצאת הבנין, הבנין עלה לנו לאלף וחמש מאות ר"כ, אמנם בניתי בנין נאה ורחב עם כמה חדרים, כן בכמה שיכלולים ותיקונים, ואבי ז"ל לא מיחה בי, והכל כדי להשביע רצון בני ביתי, וכדי שלא להטיל קנאה בין אחים, הסכימו אבותי לבנות בית גם בעד גיסי הר' אהרן (גיסי ר"צ נשאר בבית אבא ז"ל כל הימים, עד המלחמה שנדרו כולם).

כל משא הבניה היה מנת חלקי, ונחבטלתי מלימודי כמה חדשים עד הקימותי את הבנינים. מר אבא לא ביטל לימודו ולקח לו לעזר את גיסי הר"צ, כן לפעמים את גיסי הר' אהרן. האמנם מחכמה עשתה אמי, כי אחרי בוא בני ביתי אל הנחלה נרגעו ולא יספו עוד להתאונן ושבעו נחת מהדירה הנאה והרחבה ושלא חסר כל בה, והיה זה בתחלת שנת תרס"ב. אמנם, אם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, כמו

שנספר. זכורני, כי בשנת תרס"ג כשני שבועות אחר הפסח אמר אבי ז"ל לנסוע לעיר אַרְצָנִי (חמש פרסאות מעירנו) בדבר הכנח מאכל כשר בעד מאות חיילים מבני עמנו שחונים שם בלאגער בימי הקיץ, ובשמעו כי רפו ידי העוסקים בזה, הכין עצמו לנסיעה לחזק שם את המוסד. ובזכורני, כי זה היה בחמשה לשבוע. אמנם בקומו בבקר ראינו, כי נפשו עגומה עליו וקרא לאיזה חברים והטיב חלום לפניהם, אמנם לא טעם עד סמוך לערב, ובערב נסע למחוז חפצו. ביום השבת אחר התפלה נפל דליקה בעיר, באוסם של נכרי, אמנם נשב רוח חזק מאד ונשא לפירי אש על כל בתי העיר, ובמשך איזה שעות נשרפה כל העיר עם רחובותיה בערך שתי מאות בתים, והאש נפסק ועמד בסמוך לבתי אבי ונשארו הבתים שלנו, כן חצר ביהכ"נ והישיבה הסמוכים לחצר אבי וכל הבנינים שאחריהם עד קצה העיר כמספר עשרים וששה היו מאוד מוצל. הודעתי דבר האסון בטלגרף לאבי ז"ל, וביום א' בבקר שב הביתה כאבל מרוב צער. ואמר לי בחשאי כי חלום רע הפחידו כליל יום חמישי, ולפיכך התענה רוב היום.

בני העיר היו בכל רע, כי לא הצילו מאומה מרכושם וכלי ביתם, כי רוח סועה וסער נשב כל היום, ובכמה מהם שלטה האש גם בגופם ונכוו בנסותם להציל מה. והיותר רע היה, כי בתיהם לא הבטיחו באחריות, זולת איזה מהם. מר אבא היה כנדהם, מבלי דעת במה להחל לבא לעזרתם. מכל העירות סביבות עירנו החלו לשלוח מזון כנהוג, אבל מה זה. כל בני העיר קנו שביתה בחצרנו הנשאר לפליטה, שם הכינו להם לחם כפי האפשר וגם חמים וכדומה. ראשית כל השגנו בהלואה איזה מאות רז"כ וחלקנו בין בני העיר למי חמש, למי עשרה רוביל, ולמי יותר לתקן מעט כלי מלאכתם וכלי ביתם הנחוצים לשעה, ולהחל לעבוד בחוצות מעט, וזכור אני, כי מר אבא ז"ל הפסיק לימודו לגמרי, והתענין כל היום במחשבתו, באיזה אופן אפשר להקים את העיר מחורבנה, והחליט לנסוע לעירות גדולות לבקש עזרה. וירד בראשונה לעיר הפלך ווילנא, וזכור לטוב הגאון רב פעלים גם אז ר' חיים עוזר שליט"א, שבהשתדלותו נדבו